

Polish abstract / Streszczenie

Podjęta tematyka badawcza dotyczy obszaru zagadnień historii architektury polskiej drugiej połowy XX wieku. Przedmiotem rozprawy są prywatne domy jednorodzinne zaprojektowane na indywidualne zamówienie w okresie Polski Ludowej (1945-1989). Brak dotychczasowych badań przedmiotu przy jednocześnie wykazanej wyraźnej luce w stanie wiedzy zostały przyjęte jako problem badawczy pracy.

W powszechnej świadomości polskie domy jednorodzinne powstające w latach 1945-1989 kojarzone są najczęściej z tzw. „kostką polską”, domami budowanymi w oparciu o powtarzalne i nieoryginalne projekty typowe. Przeprowadzone badania wstępne pozwoliły zauważyć, że proces powstawania budownictwa jednorodzinnego w tym okresie przebiegał dwutorowo. Równoległe z domami typowymi powstawały bardzo nowoczesne, zgodne ze światowymi trendami projektowymi prywatne domy jednorodzinne. Były one projektowane i budowane na indywidualne zlecenia m.in. naukowców, lekarzy, inżynierów, czy kadry zarządzającej państwowymi przedsiębiorstwami.

Zakresem obszarowym badań jest obszar województwa śląskiego, a w szczególności miejskie ośrodki regionalnej administracji, przemysłu oraz nauki zlokalizowane w obrębie konurbacji górnośląskiej oraz ośrodki rekreacyjne i uzdrowiskowe w Beskidzie Śląskim. W ramach badań teoretycznych przeanalizowano uwarunkowania i czynniki wpływające na kształtowanie architektury domów jednorodzinnych w XX wieku na świecie. Następnie zbadano uwarunkowania pracy architektów w drugiej połowie XX wieku w Polsce przy szczególnym uwzględnieniu regionalnego środowiska architektów oraz zdefiniowano czynniki wpływające na zjawisko powstawania domów jednorodzinnych w PRL. Badania terenowe zaowocowały przebadaniem blisko stu obiektów zrealizowanych na obszarze województwa śląskiego. Z kolei wybór grupy reprezentatywnych przykładów domów jednorodzinnych posłużył jako podstawę dla przeprowadzania analiz typologicznych w aspekcie m.in. dyspozycji przestrzennej, układów rzutów, stosowanych materiałów oraz rozwiązań projektowych wnętrz.

Zgromadzone informacje pozwoliły również na przeprowadzenie analizy stanu zachowania przebadanej grupy budynków, identyfikację czynników wpływających na nie destrukcyjnie oraz sformułowania wniosków prowadzących do ogólnych wytycznych dotyczących ochrony przedmiotowego dziedzictwa architektonicznego drugiej połowy XX wieku.

Summary

The research topic focuses on the field of the history of Polish architecture in the second half of the 20th century. The subject of this dissertation is private single-family houses designed on individual commission during the era of the Polish People's Republic (1945–1989). The lack of prior studies on the subject, coupled with a demonstrated gap in the current state of knowledge, has been identified as the research problem addressed in this work.

In popular perception, Polish single-family houses built between 1945 and 1989 are most often associated with the so-called "Polish cube" houses—structures based on repetitive and unoriginal standard designs. Preliminary research, however, revealed that the development of single-family housing during this period followed a dual path. Alongside the typical houses, highly modern private single-family homes were being designed and constructed in accordance with global design trends. These houses were commissioned and built for clients such as academics, doctors, engineers, and managers of state enterprises.

The aerial scope of the research encompasses the Silesian Voivodeship, with a particular focus on urban centers of regional administration, industry, and academia located within the Upper Silesian conurbation, as well as recreational and spa centers in the Silesian Beskid Mountains. The theoretical research analyzed the conditions and factors influencing the development of single-family house architecture in the 20th century globally. Subsequently, the study examined the working conditions of architects in the second half of the 20th century in Poland, with particular emphasis on the regional community of architects. Additionally, the factors driving the phenomenon of single-family house construction during the Polish People's Republic (PRL) were identified. Field research involved the examination of nearly one hundred buildings constructed within the Silesian Voivodeship. A selection of representative examples of single-family houses formed the basis for typological analyses, focusing on aspects such as spatial layouts, floor plan configurations, materials used, and interior design solutions.

The collected data also facilitated an analysis of the preservation state of the studied group of buildings, the identification of factors contributing to their deterioration, and the formulation of conclusions leading to general guidelines for the protection of this architectural heritage from the second half of the 20th century.